

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიების მიმოხილვა

ნინო მალრაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
დოქტორანტი

მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა მნიშვნელოვანი როლი შეიძინა საერთაშორისო ეკონომიკაში. მათ შესასწავლად და გასაანალიზებლად საჭიროა იმ ძირითადი მოტივების ცოდნა, რომლებიც განაპირობებს კომპანიების გადანაცვლებას, ინვესტიციები განახორციელონ საზღვარგარეთ, ან საერთაშორისო ბაზარზე გავიდნენ ექსპორტის საშუალებით; აგრეთვე, საინტერესოა გადანაცვლებები იმის შესახებ, რომელ ქვეყანაში და რომელ დარგში განახორციელონ ინვესტიცია.

ნაშრომში განხილულია რამდენიმე თეორია, რომლებიც შემუშავებულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დასახასიათებლად და ასახსნელად. ინვესტიციებთან დაკავშირებული თეორიები ორ ჯგუფად იყოფა: 1. სრულყოფილ ბაზრებზე დაფუძნებული თეორიები და 2. არასრულყოფილ ბაზრებზე დაფუძნებული თეორიები. თითოეულს თავისი ახალი ელემენტი შემოაქვს ლიტერატურაში და ამავდროულად, აკრიტიკებს წინა თეორიას. მიუხედავად იმისა, რომ ამ თეორიებს განსხვავებული მიდგომები აქვთ, ყველა მათგანი ეთანხმება მოსაზრებას, რომ კომპანია გადის საზღვარგარეთ, რათა მიიღოს გაზრდილი სარგებელი სხვადასხვა სახით.

საკვანძო სიტყვები: პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, ინტერნალიზაცია, ეკლექტიკური თეორია, პროდუქტის ციკლი, ოლიგოპოლიური რეაქცია.

თანამედროვე მსოფლიოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებისადმი ინტერესი სულ უფრო და უფრო იზრდება როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე. ეს ინტერესი განპირობებულია სხვადასხვა მიზეზით, რომელთაგან ერთ-ერთია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გლობალური ნაკადების სწრაფი ზრდა, რასაც ნათლად ადასტურებს ოფიციალური სტატისტიკა, კერძოდ: 2001 წლის 773 მლრდ აშშ დოლარიდან 2021 წლის 1.6 ტრლნ აშშ დოლარამდე ზრდა¹. მიიჩნევა, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები არის მნიშვნელოვანი ელემენტი ეკონომიკის განვითარებისათვის ყველა ქვეყანაში და განსაკუთრებით, განვითარებად ქვეყნებში, რადგან მათ ეძლევათ შესაძლებლობა, მიიღონ ფინანსური და ტექნოლოგიური რესურსები, მაშინ, როდესაც ბევრ მათგანს საკმაოდ შეზღუდული წვდომა აქვს დაფინანსების სხვა წყაროებზე. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა ქვეყანას არ შეუძლია მოიზიდოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და არც ყველა ინვესტორი რისკავს, განახორციელოს ინვესტიციები, მიმღებ ქვეყანაში არსებული პირობების გაცნობის გარეშე.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შესასწავლად, პირველ რიგში, უნდა გვესმოდეს ის ძირითადი მოტივები, რაც უბიძგებს კომპანიებს, დააბანდონ საკუთარი ფინანსები საზღვარგარეთ და არა ეროვნულ წარმოებაში.

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიების ძირითადი ტენდენციები, მისი განმსაზღვრელი ფაქტორები და ამ კვლევებში მიღებული დასკვნები.

¹ UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შესახებ თეორიები

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ახსნის პირველი მცდელობა წარმოდგენილია რიკარდოს შედარებითი უპირატესობის თეორიაში. იგი ეფუძნება ორ ქვეყანას, ორ პროდუქტს და ადგილობრივ დონეზე ფაქტორების სრულყოფილ მობილურობას. ამ თეორიის თანახმად, არ არსებობს რისკი და ბარიერები კაპიტალის მოძრაობის დროს. მაგრამ ეს დაშვება რეალობაში საფუძველს მოკლებულია და შესაბამისად, უცხოური ინვესტიციების ახსნა შეუძლებელია ამ თეორიით (Denisia, 2010).

დღესდღეობით სხვადასხვა ავტორის მრავალი თეორია და ჰიპოთეზა არსებობს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციის ასახსნელად. ინვესტიციების შესახებ თეორიები განხილულია აგარვალის (1980), კალვეტის (1981), ჰელენერის (1989), კანტველის (1991), მეიერის (1998), მარკუზენის (2002) ფაეტის (2009) და დენისიას (2010) და სხვათა გამოკვლევებში (Zeqiri & Bajrami, 2016). მაგალითად, მეცნიერი აგარვალი პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებულ თეორიებს, რომლებშიც დახასიათებულია ინვესტიციების განმსაზღვრელი ფაქტორები, ორ ჯგუფად ჰყოფს: პირველი – სრულყოფილ ბაზრებზე დაფუძნებული თეორიები, სადაც ყურადღება გამახვილებულია უკუგების დიფერენციალურ განაკვეთებზე, პორტფელის დივერსიფიკაციაზე და ბაზრის ზომაზე; მეორე – თეორიები, რომლებიც ეფუძნება არასრულყოფილ ბაზრებს და ხაზს უსვამს ინდუსტრიული ორგანიზაციების როლს, ინტერნალიზაციას, პროდუქტის ციკლს და ოლიგოპოლიურ რეაქციას (Agarwal, 1980).

სრულყოფილ ბაზრებზე დაფუძნებული თეორიები

უკუგების დიფერენციალური განაკვეთები

უკუგების დიფერენციალური განაკვეთების თეორია არის ერთ-ერთი უძველესი თეორია, რომელიც ცდილობს იმის გარკვევას, თუ რატომ გადადის ზოგიერთი კომპანია ახალ ბაზრებზე. ამ თეორიის მთავარი იდეა და ჰიპოთეზა მდგომარეობს იმაში, რომ კაპიტალი მიედინება დაბალი უკუგების განაკვეთის მქონე ქვეყნებიდან უფრო მაღალი უკუგების განაკვეთის მქონე ქვეყნებისკენ (Zeqiri & Bajrami, 2016). ითვლება, რომ კომპანიები საინვესტიციო გადაწყვეტილებების შეფასებისას, მოსალოდნელ ზღვრულ შემოსავალს უთანაბრებენ კაპიტალის ზღვრულ დანახარჯებს. თუ მოსალოდნელი ზღვრული შემოსავალი უფრო მაღალია საზღვარგარეთ, ვიდრე საკუთარ ქვეყანაში და თუ ვივარაუდებთ, რომ კაპიტალის ზღვრული დანახარჯები იგივეა ორივე ინვესტიციის შემთხვევაში, მაშინ არსებობს სტიმული, ინვესტიცია განხორციელდეს საზღვარგარეთ და არა სამშობლოში (Lizondo, 1991).

ცხადია, რომ ეს თეორია ითვალისწინებს რისკის ნეიტრალიტეტს და მთავარ განმსაზღვრელ ფაქტორად, თუ რატომ აირჩია უცხოელმა ინვესტორმა კონკრეტული ადგილი ან ინვესტიციის ტიპი, მიიჩნევს მხოლოდ უკუგების განაკვეთს. ამ დაშვებიდან გამომდინარე, ეროვნული და უცხოური ინვესტიციები სრულყოფილი ჩამნაცვლებლება (Zeqiri & Bajrami, 2016).

ამ თეორიამ ფართო აღიარება მოიპოვა 1950-იანი წლების ბოლოს, როდესაც მკვებრად გაიზარდა აშშ-ის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ევროპის მრეწველობის დარგში. იმ დროისათვის, ამერიკულ მრეწველობაში ინვესტირებას უფრო ნაკლები სარგებელი მოჰქონდა, ვიდრე ევროპაში ინვესტირებას. თუმცა, ეს კავშირი არასტაბილური აღმოჩნდა. 1960-იან წლებში აშშ-ის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ევროპაში კვლავ აგრძელებდა ზრდას, მიუხედავად იმისა, რომ

უკუგების განაკვეთი ევროპის მრეწველობაში უფრო დაბალი იყო, ვიდრე ამერიკულ მრეწველობაში (Lizondo, 1991).

აღნიშნული თეორიის მთავარი ჰიპოთეზის პრობლემა არის ის, რომ ქვეყნებში ერთდროულად ხდება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინება და გადინება. ამ თეორიის მიხედვით, კაპიტალი მიედინება დაბალი უკუგების განაკვეთის მქონე ქვეყნებიდან უფრო მაღალი უკუგების განაკვეთის მქონე ქვეყნებისკენ. მაშასადამე ის მიედინება ერთი მიმართულებით – მხოლოდ მაღალი უკუგების განაკვეთის მქონე ქვეყნებისკენ და არა პირიქით, რაც არ შეესაბამება არსებულ რეალურ მდგომარეობას. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ თეორიაში მნიშვნელოვანი ნაბიჯია გადადგმული, რადგან კაპიტალის მოძრაობის წინაპირობად შემოთავაზებულია უკუგების მაჩვენებელი (Zeqiri & Bajrami, 2016).

პორტფელის დივერსიფიკაცია

ვინაიდან მოსალოდნელი შემოსავალი არ აღმოჩნდა საკმარისი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ადეკვატური ახსნისათვის, ამიტომ ყურადღება გამახვილდა რისკის როლზე. კომპანია, სხვადასხვა ხელმისაწვდომ პროექტს შორის არჩევანის გაკეთების დროს, სავარაუდოდ, იხელმძღვანელებს როგორც მოსალოდნელი შემოსავლით, ასევე რისკის შემცირების შესაძლებლობით. იმის გამო, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში საქმიანობებიდან მიღებულ შემოსავალს, სავარაუდოდ, არ აქვს სრულყოფილი კორელაცია, კომპანიას შეუძლია შეამციროს საერთო რისკი ერთზე მეტ ქვეყანაში პროექტების განხორციელებით. აქედან გამომდინარე, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები შეიძლება განიხილებოდეს, როგორც საერთაშორისო პორტფელის დივერსიფიკაცია კორპორატიულ დონეზე.

ამ თეორიის შესამოწმებლად ერთ-ერთი მიდგომა იყო ქვეყნების ჯგუფში შემავალი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილის შეფასება ინვესტიციების საშუალო შემოსავლისა და ინვესტიციებთან დაკავშირებული რისკის გათვალისწინებით. მაგრამ ამ ცდების შედეგებს მხოლოდ სუსტი მხარდაჭერა ჰქონდა პორტფელის დივერსიფიკაციის თეორიისათვის, როგორც ნაჩვენებია აგარვალის კვლევაში. ძლიერი ემპირიული მხარდაჭერის ნაკლებობა შესაძლებელია ნაწილობრივ გამომწვეული იყოს მოსალოდნელი მოგებისა და რისკის გაზომვასთან დაკავშირებული სირთულეებით, მაგრამ ამ მიდგომასთან დაკავშირებით უფრო მეტად თეორიული პრობლემები არსებობს. პორტფელის დივერსიფიკაციის თეორია უკეთესია უკუგების დიფერენციალური განაკვეთების თეორიასთან შედარებით, იმ თვალსაზრისით, რომ რისკის ფაქტორის გათვალისწინებით, მას შეუძლია შეაფასოს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინებაც და გადინებაც ერთდროულად ქვეყნებისათვის. თუმცა ის ვერ ხსნის, რატომ არის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უფრო მეტად კონცენტრირებული ზოგიერთ ინდუსტრიაში, ვიდრე სხვაში (Lizondo, 1991).

ბაზრის ზომა

ბაზრის ზომის თეორია ხსნის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობას და მიმართულებებს მასპინძელი ქვეყნის ბაზრის ზომის გათვალისწინებით. თეორიის მიხედვით, მოსალოდნელია, რომ დიდ ბაზარს დადებითი გავლენა ექნება ინვესტიციებზე, რადგან შემოსული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები არის მასპინძელი ქვეყნის ბაზრის „სიდიდის“ ფუნქცია, რომელიც ჩვეულებრივ იზომება მთლიანი სამამულო პროდუქტით (Zeqiri & Bajrami, 2016).

ეს ჰიპოთეზა შემოწმებულია სხვადასხვა გზით. ერთ-ერთი მიდგომის მიხედვით შეამოწმეს, იყო თუ არა მოცემული ქვეყნის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წილი ცალკეული მასპინძელი ქვეყნის შემოსავლის დონესთან კორელაციაში. ჩატარებული ემპირიული კვლევები მხარს

უჭერს მოსაზრებას, რომ მასპინძელი ქვეყნის შემოსავლის უფრო მაღალი დონე ან შემოსავლის ზრდა ასოცირდება გაზრდილ პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან.

აღსანიშნავია, რომ ეს მხარდაჭერა ყურადღებით უნდა იქნას განმარტებული. ზოგიერთი მტკიცებულების თანახმად, კომპანიების გადანყვეტილებები პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან დაკავშირებით, შეიძლება ნაკარნახევი იყოს სხვადასხვა მოსაზრებით, იმის მიხედვით, არის თუ არა ეს კომპანიის საწყისი ინვესტიცია ქვეყანაში. ამ შემთხვევაში, არასწორი იქნება ერთი და იმავე ცვლადების გამოყენება პირდაპირი უცხოური ინვესტიციის ყველა სახეობის ასახსნელად (Lizondo, 1991).

არასრულყოფილ ბაზრებზე დაფუძნებული თეორიები

ზემოთ განხილულ თეორიებში არ არის მოცემული კონკრეტული ვარაუდი ბაზრის არასრულყოფილების ან ბაზრის წარუმატებლობის შესახებ. ჰაიმერი იყო ალბათ პირველი ანალიტიკოსი, რომელმაც აღნიშნა, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ახსნის დროს მთავარ როლს ასრულებს ბაზრების სტრუქტურა და კომპანიის სპეციფიკური მახასიათებლები (Lizondo, 1991).

ინდუსტრიული ორგანიზაციის მიდგომა

1960 წელს ჰაიმერმა თავის სადოქტორო დისერტაციაში განავითარა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების თეორიის ინდუსტრიული ორგანიზაციის მიდგომა, რომლის თანახმად, საზღვარგარეთ მოქმედ კომპანიებს უნევთ კონკურენცია ადგილობრივ კომპანიებთან, რომლებიც ხელსაყრელ მდგომარეობაში არიან კულტურის, ენის, სამართლებრივი სისტემის და მომხმარებლის უპირატესობის ცოდნის თვალსაზრისით. გარდა ამისა, უცხოური კომპანიები ასევე ექვემდებარებიან სავალუტო რისკს. ეს მიწისები უნდა იყოს კომპენსირებული საბაზრო ძალაუფლების გარკვეული ფორმით, რათა საერთაშორისო ინვესტიციები მომგებიანი გახდეს. საბაზრო ძალაუფლების წყარო შეიძლება იყოს პატენტი და ცუდი ტექნოლოგიური უპირატესობა, ბრენდების სახელები, მარკეტინგისა და მენეჯმენტის უნარები, მასშტაბის ეკონომია და ფინანსების იაფი წყაროები (Nayak & Choudhury, 2014).

ინდუსტრიული ორგანიზაციის თეორია არ არის სრულყოფილი თეორია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეული კომპანიისათვის სპეციფიკური უპირატესობების არსებობა განმარტავს, თუ როგორ შეუძლია უცხოურ კომპანიას წარმატებით გაუწიოს კონკურენცია შიდა ბაზარზე კომპანიებს, ასეთი უპირატესობები არ ხსნის იმას, თუ რატომ უნდა მიიღოს ამ კონკურენციამ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციის ფორმა. უცხოურ კომპანიას ასევე შეუძლია განახორციელოს ექსპორტი შიდა ბაზარზე, ან მიყიდოს თავისი სპეციალური უნარები ადგილობრივ კომპანიებს (Lizondo, 1991).

ინტერნალიზაციის თეორია

ინტერნალიზაციის თეორია ცდილობს ახსნას ტრანსნაციონალური კომპანიების და მათი მოტივაციის ზრდა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განსახორციელებლად. ბაკლი და კასონი, რომლებმაც განავითარეს თეორია, აჩვენებენ, რომ ტრანსნაციონალური კომპანიები ისე გეგმავენ თავიანთ შიდა საქმიანობას, რომ ჰქონდეთ კონკურენტული უპირატესობები, რომელსაც შემდგომში გამოიყენებენ (Buckley & Casson, 1976). აღნიშნული თეორია საშუალებას იძლევა ავხსნათ, თუ რატომ ანიჭებენ კომპანიები უპირატესობას საზღვარგარეთის ბაზრებზე გასვლას ინვესტიციების საშუალებით იმის ნაცვლად, რომ მათ გამოიყენონ თავიანთი კონკურენტული უპი-

რატესობა საერთაშორისო ბაზარზე სხვა მეთოდებით, როგორცაა, ექსპორტი, ფრენშაიზინგი, უცხოური კომპანიების მიერ ლიცენზიის გაყიდვა მათი ტექნოლოგიების სარგებლობისათვის. თეორიის თანახმად, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს, თუ კონტრაქტის დადების, მოლაპარაკების წარმოების, კონტრაქტში არსებული პირობების შესრულებაზე კონტროლისა და კონტრაქტის მოქმედებაში მოყვანის ხარჯები მეტია იმ ხარჯებზე რომელსაც მოითხოვს კაპიტალის პირდაპირი დაბანდება საზღვარგარეთულ სანარმოში. მაგალითად, კომპანია Toyota-ს ძირითადი კონკურენტული უპირატესობაა გამოშვებული პროდუქტის მაღალი ხარისხი და წარმოების მოწინავე ტექნოლოგიები. ასეთი უპირატესობის მიღწევა უცხოურ სანარმოებში სხვა კომპანიებთან კონტრაქტის დადების საშუალებით შესაბამისი სამუშაოების შესრულებაზე შედარებით რთულია. შესაბამისად, კომპანია Toyota უპირატესობას ანიჭებს სანარმოო სიმძლავრეების განთავსებას საზღვარგარეთის ქვეყნებში (სიხარულიძე, 2011).

ეკლექტიკური თეორია

ეკლექტიკური თეორია არის პროფესორ დანიინგის მიერ შემუშავებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სამი განსხვავებული თეორიის ნაზავი. იგი ამტკიცებდა, რომ სამი პირობა უნდა დაკმაყოფილდეს, რათა კომპანიამ განახორციელოს ინვესტიციები საზღვარგარეთ: 1. საკუთრების ფლობის უპირატესობა: ეს არის უცხოელი ინვესტორებისთვის საკუთრების ფლობის სპეციფიკური უპირატესობის სისტემა ნაციონალურ ოპერატორებთან მიმართებით, რომლებიც ძირითადი კონკურენტებია; 2. ადგილმდებარეობის უპირატესობები: ადგილობრივი ფაქტორების წარმოების და გასაღების ბაზრის სისტემა და სპეციფიკური პირობები, რომლებსაც სთავაზობენ ცალკეული ქვეყნები უცხოელ ინვესტორებს, მაგალითად, ბაზრის დაცვის კონიუქტურა და კონტროლის სხვა მრავალი შესაძლებლობა; 3. ინტერნალიზაციის უპირატესობები, რაც ნიშნავს კერძო უპირატესობების კონტროლს. ამ უპირატესობების ანალიზის საფუძველზე დანიინგმა დაასკვნა, ის, რომ კომპანიისთვის უცხოეთში ინვესტირების სტიმულია საკუთრების ფლობის უპირატესობა, მაგრამ პირდაპირი ინვესტირებისთვის კონკრეტული ქვეყნის ასარჩევად მნიშვნელოვანია ადგილმდებარეობის უპირატესობები (ჯვარშიშვილი, 2021).

პროდუქტის ციკლის თეორია

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განხორციელება ასევე შესაძლებელია აიხსნას პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის თეორიის საშუალებით, რომელიც 60-იან წლებში დაამუშავა ფრანგმა ეკონომისტმა ვერნონმა. მოცემული თეორია ემყარება საქონლის მიერ ბუნებრივი სასიცოცხლო ციკლის გავლის შესახებ პოსტულატს, რომელიც მოიცავს სამ თანმიმდევრულ ფაზას: 1. ინოვაცია, 2. სიმწიფე, 3. სტანდარტიზაცია. ინოვაციურ ფაზაში კომპანია, რომელიც არის მოცემული საქონლის პიონერი, იძენს კონკურენტულ უპირატესობას და ფარავს დანახარჯებს სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებზე. მეორე და მესამე ფაზაში წარმატებული კონკურენტისათვის კომპანია იძულებულია მიმართოს ინტერნაციონალიზაციის სტრატეგიას. სიმწიფის ფაზაში შიგა ბაზარზე გაყიდვათა შემცირება ინვესს საზღვარგარეთ მოცემული საქონლის ექსპორტის გადიდებას. მაგრამ იმ შემთხვევაში, როცა ექსპორტს საფრთხე ემუქრება, ანუ სტანდარტიზაციის ფაზაში, როდესაც საქონლის წარმოება ტექნოლოგიისა და ხარისხის მიხედვით იძენს საბოლოო სტანდარტულ ფორმებს, კონკურენტული უპირატესობის მიღების მიზნით, უფრო ხელსაყრელია დანახარჯების ეკონომიით კვლავწარმოებითი პროცესის ციკლის სხვადასხვა სტადიის გადატანა იმ ქვეყანაში, სადაც დაბალია ცვალებადი ხარჯები, საბაჟო ბარიერების გვერდის ავლის, უცხოელ მონოპოლიებთან პოზიციების გაძლიერების შესაძლებლობით (სიხარულიძე, 2011).

ოლიგოპოლიური რეაქციის თეორია

ნიკერბოკერმა ჩამოაყალიბა თავისი თეორია ბაზრის არასრულყოფილებაზე დაყრდნობით. ეკონომიკურ ლიტერატურაში დამტკიცებულია, რომ არსებობს ორი მნიშვნელოვანი მოტივი კონკრეტული ქვეყნის არჩევისთვის: 1. კომპანიები ეძებენ გაზრდილ წვდომას მასპინძელი ქვეყნის ბაზარზე და 2. კომპანიებს სურთ გამოიყენონ ამ ქვეყანაში არსებული შედარებით უხვი ფაქტორები. ნიკერბოკერი ასევე გვთავაზობს მესამე მოტივს ადგილმდებარეობის ასარჩევად: კომპანიებმა შეიძლება ინვესტიციები განახორციელონ კონკრეტულ ქვეყანაში, რათა შეესაბამებოდნენ კონკურენტული კომპანიის მოძრაობას (Knickerbocker, 1973). სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, კომპანიები ხშირად ავლენენ იმიტაციურ ქცევას, ანუ მიჰყვებიან კონკურენტების ინტერნაციონალიზაციას, რათა არ დაკარგონ თავიანთი სტრატეგიული უპირატესობა. კერძოდ, ნიკერბოკერი ამტკიცებდა, რომ ოლიგოპოლიური ბაზრის პირობებში, კომპანიები მიდრეკილნი არიან მიჰყვენენ ერთმანეთის გადანყვეტილებას ადგილმდებარეობის არჩევისას. იგულისხმება, რომ კომპანიები, რომლებიც ვერ ერკვევიან ქვეყნის წარმოების ხარჯებში, სადაც ისინი ამჟამად ექსპორტს ახორციელებენ, ემუქრებათ რისკი. კონკურენტის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების იმიტირებით, მათ შეუძლიათ თავიდან აიცილონ ზარალი (Nayak & Choudhury, 2014).

ამ თეორიის მნიშვნელობა არის ის, რომ ტრანსნაციონალური კომპანიების მიერ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების პროცესი თვითშეზღუდულია, რადგან ერთმანეთის შიდა ბაზარზე შეჭრა გაზრდის კონკურენციას და შესაბამისად, შეამცირებს ოლიგოპოლიური რეაქციის ინტენსივობას. თუმცა, მაშინ, როდესაც პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა გაზარდა კონკურენცია ბევრ ინდუსტრიაში, ამას არ მოჰყოლია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შესაბამისი შემცირება. ეს თეორია ასევე გააკრიტიკეს, რადგან არ არის ნაჩვენები, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიცია არის ერთ-ერთი და არა ერთადერთი უცხოური ბაზრების მომსახურების რამდენიმე მეთოდს შორის. გარდა ამისა, არ არის განმარტებული პირველადი ინვესტიციის მიზეზი, რომლითაც იწყება უცხოური საინვესტიციო პროცესი.

დასკვნა

ეკონომიკურ ლიტერატურაში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დასახასიათებლად და ასახსნელად არ არსებობს ერთიანი, უნიკალური, ფართოდ მიღებული თეორია. ამის ნაცვლად, არსებობს მრავალი ჰიპოთეზა, სადაც მოცემულია სხვადასხვა მიკროეკონომიკური და მაკროეკონომიკური ფაქტორი, რომლებიც არიან ინვესტიციების სავარაუდო განმსაზღვრელები. მათი ძირითადი იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ ახსნან ის მიზეზები, რაც განაპირობებს კომპანიის საზღვარგარეთ გასვლის გადანყვეტილებას. ამ ჰიპოთეზათა უმეტესობას აქვს გარკვეული ემპირიული მხარდაჭერა, მაგრამ არცერთი მათგანი არ არის საკმარისად გამყარებული, რომ სხვების უარყოფა შეძლოს.

მიუხედავად მათი განსხვავებული მიდგომებისა, ყველა ეს თეორია ეთანხმება მოსაზრებას, რომ კომპანია ახორციელებს ინვესტიციებს საზღვარგარეთ, რათა მიიღოს გაზრდილი სარგებელი სხვადასხვა სახით.

ლიტერატურა:

1. გელაშვილი ს., მაღრაძე ნ. (2018). საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გეოგრაფიული სტატისტიკა. თსუ, III საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „გლობალიზაციის გამოწვევები ეკონომიკასა და ბიზნესში“.
2. სიხარულიძე დ. და სხვები (2011). საერთაშორისო ბიზნესი. ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესის კათედრის მიერ მომზადებული ლექციების კურსი. გამომცემლობა „უნივერსალი“.
3. ჯვარშიშვილი ს. (2021). პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განვითარების ტენდენციები. ჟურნალი „ახალი ეკონომისტი“.
4. Agarwal, J. P. (1980). Determinants of foreign direct investment: A survey.
5. Buckley, P.J. & Casson, M.C. (1976). The Future of the Multinational Enterprise. Homes & Meier: London.
6. Denisia, V. (2010). Foreign Direct Investment Theories: An Overview of the Main FDI Theories. European Journal of Interdisciplinary Studies, No. 3.
7. Knickerbocker, F.T. (1973). Oligopolistic reaction and multinational enterprise. Division of Research, Harvard University, Cambridge, MA, United States.
8. Lizondo, J. S. (1991). Determinants and Systemic Consequences of International Capital Flows – Foreign Direct Investment. International Monetary Fund.
9. Nayak, D. & Choudhury, R. N. (2014). A selective review of foreign direct investment theories. ARTNeT Working Paper Series No. 143, Bangkok, ESCAP.
10. UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development
<https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>
11. Zeqiri, N. & Bajrami, H. (2016). Foreign Direct Investment (FDI) Types and Theories: The Significance of Human Capital. UBT International Conference.

An Overview of Foreign Direct Investment Theories

Nino Maghradze

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

PHD Student

SUMMARY

Foreign Direct Investment acquired an important role in the international economy in the second half of the twentieth century. In order to study and analyze investments, it is necessary to know the main motives that determine companies' decisions to invest abroad or enter the international market through export; Decisions about which country and which sector to invest in are also interesting.

The article discusses several theories that have been developed to characterize and explain foreign direct investment. The theories related to investments are divided into two groups: 1. Theories Assuming Perfect Markets and 2. Theories Based on Imperfect Markets. Each brings its own new element to the literature and, at the same time, criticizes the previous theory. Although these theories have different approaches, they all agree that a company moves abroad to obtain increased benefits in various ways.

Keywords: Foreign Direct Investments, Internalization, The Eclectic Theory, Product Cycle, Oligopolistic Reaction.